

TÁRSADALMUNK ÉS KULTÚRÁNK

Havi folyóiratselemlékben kulturális életünk és a társadalom kapcsolatát átfogóan vagy mozzanataiban elemző írásokra hívjuk fel a figyelmet. Így mindenképp a *Társadalmi Szemlében* közölt interjúra — *A szocialista demokrácia és a mai magyar kultúra* —, melyben Aczél György, az MSZMP KB titkára válaszol a Lityerturnaja Gazeta különtudósítójának kérdéseire. A *Nagyvilágban* *Uffalussy József Ekszázis és katarzisz* címmel tisztázza a beatzene és a beat-nemzedék helyét, keresi jövőjét a társadalmi fejlődésben; a *Kortárs Fórum* rovata pedig két újabb cikkel folytatja könyvkiadásunkról indított polemikáját: *Varga Sándor A gazdasági reform és a könyvkereskedelem*, *Siklós Margit Sine ira et studio* címmel ír.

Aczél György kulturális életünk néhány alapvető jellemzőjéről nyilatkozik, azokról az összefüggésekről, melyek meghatározzák társadalmunkban a szocialista demokrácia és a kultúra egymásmellettségét. Az elmúlt évtizedben kiszélesedett az alkotói szabadság, melynek legfontosabb kritériuma változatlanul a szocialista eszmesség. Szóljásgot kap a polgári-humanista irodalom is, ugyanakkor olyan ószinte, meggyőző irodalmi művek születnek, mint a színpadokon, filmekben is továbbélő *Rozdatemető*, *Húsz óra*, *Hidég napok stb.* Az alkotói szabadság tehát elsősorban a szocialista művészet megnövekedett mozgásterét jelenti. S bár a kultúrában is hegemón szerepet kap a párt, a munkásosztály, az elméleti és gyakorlati munka bizonyítja: a kulturális élet területén nincs monopolhelyzetben a marxizmus. Sok vallásos ember van még, sokan olyanok, akiknek gondolkodásában polgári és marxista nézetek osztoznak — a nézetkülönbségeket egészséges vitával akarjuk feloldani, jóllehet a tudatosan ellenséges törekvésekkel szemben változatlanul adminisztratív eszközökkel lépünk fel. Célunk: a művészekben, az alkotóműhelyekben tudatosítani a szabadság és felelősség elválaszthatatlanságát, világosan meghatározni kulturális munkatílusunk jellemzőit, az irányítás, a közvetítés, a kritika, a támogatás, a türelem és a tiltás elveit, s az öncélú, olcsó szenzációt keltő álviták helyett azt akarjuk, hogy a kor lényeges kérdései kerüljenek reflektorfénybe, a körülötte kialakuló vitában pedig magasszintű állásfoglalások születessenek, melyek helyesen orientálják a közvéleményt.

A beat-zene taraján felbuzdult életérzés funkcióját: eredetét és eredményét keresi a társadalomban *Uffalussy József* gondolatébresztő dolgozata, mely a szintézis kimondatlan igényét nemcsak futó történelmi visszapiantásokkal, de meggyőző vízióval, a jövőben kínálkozó megoldással is felerősíti. Alapállása, hogy a beat-téma nem zenei belügy, társadalmi, művelődéspolitikai közügy. A tömeges zenehullám ugyanis megfelelő-

ket kap a viselkedés, a magatartás formáiban: az üres szórakozás szertartás lesz, az értelmes közösségi tevékenységet a póttevékenység váltja fel, mely alkoholtól a kábítószerkegig válogat eszközzeiben. A könnyű műfaj egyébként is apellál az ösztönökre, a beat különösen; értő; műélvezők helyett szürke kisemberek csodálják, akik mindennapi életük elégtelenségeiért várnak tőle elégtételt, győzelmet. Persze nem ők győznek, csupán engedik elhítni magukkal, hogy mások nyomán ők is nyerhetnek. Az egyén elégtétele is sajátos: „a csoportos lét szolidaritásában igazoláshoz és biztonsághoz jut”, azaz olyan közönséget keres, amelyben önmagára találhat.

Mivel mérhető hát a beat? Talán saját műfajával — így megkapjuk annak használati értékét. Ami viszont a társadalmi csereértéket illeti, lehangoló az ábra: a beat tragédiája, hogy árucikké válik, a benne levő újító, lázadó erők konformizálódnak, ugyanakkor a használók, a közönség passzivitását fokozzák. Megoldás? Ha majd a használó csoport felismeri magatartásának hatását, s belátja: tetteitől seregnyi hozzá hasonló sorsa függ. Ha ez a csoport felnő, megkomolyodik, s így finomodik — akkor lesz majd megoldás. Ezen az úton pedig lesznek még gondjai a zeneművészetnek.

Végül röviden, legfeljebb ízelítőként néhány gondolatot a *Kortárs* könyvkiadványának októberi fejezetéből *Varga Sándor*, mint a korábbi vitaparenerek többsége, túlnyomóan gazdasági oldalról közelít, *Siklós Margit* viszont több hasznosítható általánosítást szögez le. Míg 1958-ban 2793 könyv (ez nem példányszám!) jelent meg 381 millió forintos forgalommal, 1968-ban 4588 könyvet 891 millióért árultak. A könyvkiadás élt a párt művelődéspolitikájától

biztosított lehetőségekkel, s nemzetközi összehasonlításban is helytálló, szocialista könyvkiadás. Fejlődésének annyit felemlített gátja nem merül ki a terjesztés ütemének mérséklődésében; fontosabb oka: a vásárlók köre alig bővül. *Míg egyes könyvkategóriák rendre elfogynak, a társadalom jelentős rétegei alig, vagy egyáltalán nem olvasnak.* Ami pedig a kiadás veszteségessé válását illeti: eddig is az volt, csupán az állami támogatás papírárakban, nyomdai munkákban és másutt jelentkezett. Hazánkban a könyvek ára független önköltségtől, az árkiegészítést (állami dotációt) a közönség kapja, mely a könyvek döntő többségét olcsóbban veheti meg azok előállításának áránál.

N. I.

DÉR ISTVAN

TAVASZVÁRÓK

Bárdos Pál

MIÉRT JÁR GERGELY ESZPRESSZÓBA ICUKÁVAL?

Miért jár Gergely az eszpresszóba Icu-kával? Erre a kérdésre több válasz lehetséges, mint például arra a kérdésre, hogyan keletkezett a föld, s mindegyik válasz csak feltevés, nem pedig bizonyosság. A tény mindössze annyi, hogy Gergely nős ember léteére gyakran leül Icu-kával az eszpresszóba. Icu-ká varrónő és elvált asszony, nem szép, de ad magára és szépen öltözik, persze könnyű a varrónőnek, csak az anyag kerül pénzbe, a többi összecsapja valahog. Gergely szorgalmas, józan ember, művezető és szakszervezeti bizalmi, s fiatalabb korában megnyert egy mezey futóversenyt. Előfizetéses lottóval játszik, nem túl erős dohányos, a töményszeszt nem bírja a gyomra, inkább a jobb fajta söröcskét issza szívesen. Két utálatosan civakodó természetű kislány apja, akik alattomban kékre csipk egymás karját, s bőgve árulkodnak az anyjuknak, aki pontosan megszotott pofonokkal fékezi őket. Lakásuk kétszobás, örökségből vett bútorokkal berendezve, kétségkívül kopott, de tiszta és kényelmes. Icu-ká albérletben él, mióta a férjét elhagyta, igaz szinte családtagként, ha a bért nem vesszük

figyelembe. Mindez nem magyarázza, miért ülnek gyakran együtt az eszpresszóban, ezért több magyarázat van a dologra. Gergely anyósáé a legegyszerűbb, aki rendszeresen kilesi őket és beszámol a lányának, mikor jöttek, mikor mentek, mit ittak, mennyit fizethettek, szerinte a férfi utolsó disznó, a nő pedig kurva. Tetszetős magyarázat; rövid, érthető, s kellő szenvedéllyel elmondva nagyon hatásos. Hibája, hogy több tekintetben téves. Gergely segédmunkásból lett sok ember főnöke, munkahelyén mester úrnak szólítják, és rendszeresen kap jutalmat, ami a cukrászdába járás anyagi alapja. Törődik a családjával próbálja nevelni a lányait és alapvetően békés természete miatt még az anyósával se váltott hangos szót soha. Másfelől Icu-ká nem kurva. Kicsit lusta, az igaz, a főzés se erős oldala, sütésben egy napon se lehet említeni feleségével se a piaci alkudozásban. Inkább élehetlen, álmodozó, s naiv is egy kicsit, többre értékeli a szép filmeket, mint az uborkasavanyítást. Kurvasága abban áll, hogy nős emberrel üldögél az eszpresszóban, a nemi életre ideje sincs, mert a volt férje

mellett abban semmi öröme se telt, mással meg nem próbálta. Egyszóval a frappáns magyarázat, bármennyire is tetszetős, erősen vitatható. Céljának azonban megfelel, szerzője naponta többször is beleduruzsolja a lánya fülébe, aki válaszal, pofonosztás, főzés, mosás közben megtoldja még egy magyarázattal, hogy tudniillik, minden férfi disznó. Ez lehet igaz így általában, de a feltett kérdésre mégsem magyarázat.

A szomszédok — a kérdés jó ismerői — sokkal tárgyilagosabbak. Szerintük kettőn áll a vásár. Az asszony is hibás, ha nem tudja jól lekötni az urat. Biztosan van ott valami belső ügy is, nem látszik kívül, hogy belül ég a ház. Ide vezet a nagy flanc, minek kellett vagyont költeni a villanybojlerre, meg minek a sok drága ruha arra a két szeplős lányra. Úgyse lesznek szebbek tőle. Más tekintetben megoszlanak a vélemények, van aki Gergelyt, van aki Icu-kát vádolja erkölcselenséggel. Tulajdonképpen a szomszédok — tágabb értelemben a fél utca — zavarban vannak. Valamit várnak. Hangos jeleneteket, ordítást, verést, talán válást is, nagy civakodást azon, kié legyen a szublót. De semmi ilyesmi nem történt. Az anyós panaszkodik a vejére, az asszony összeszorítja vékony száját és dühösen hallgat, a férfi pedig nagyokat nevetve húzza szánkón a lányait, utca hosszat. Eszébe se jut, hogy szégyelje magát. Icu-ká se mond soha semmit, legfeljebb a szemhéja rebben néha idegesen, de hát azt senki se veszi észre, meg ő különben is olyan érzékeny fajta.

Erzsit, aki a presszóban kiszolgálja őket, kár lenne megkérdezni. Először is ő diszkrét. Sem-

Csanády János

LÁTOMÁS

Épül a város. Ez itt nem vízió, de menedék lesz azoknak, akik benépesítik a világot, s virágos játszótereit. Fedél, forróvíz, lágy zene (mintha szívedből zengene) visszhangzik már az ablakok fénybetárt szárnyai alól, csillogva, mint a méz a lépben — fény a park fűvén,

gépek színjátzó olajában, olajfák illatruhanyában, kérges kézfejekben, a fényben. Olyan ez is ma itt mintha költemény születik hétköznapok zuhatagában. és a jövőndő, már anyagba préselt idő dobogtatná a szíveinket.

Súlyom László

BARÁTOM, CSEMETKE

Csemetke Jenő barátommal huszonegy évvel ezelőtt találkoztam először össze az utcán. (Mármint a második elemi évfolyomára óta először. Akkor ugyanis ők vidékre költöztek.) Ő ismert meg, a nyakamba borult és közölte velem, hogy rendkívül megelégedett, sőt boldog. Kis bórdíszmű boltocskája van, szép társbérleti lakása és gyönyörű kislánya. Megnéztem a kicsi fényképét és azt mondtam: „Irigyellek!”

— No, azért csak ne irigyelj! — szót sóhajtván Csemetke. — Én nem kapok kenyérpótlást, s így... — könnyeit nyelve dadogta: — Ha csak tíz dekával több kenyert kapnék naponta! Szó nélkül a zsebembe nyúltam, átadtam neki a kenyérpótlást, biztosítottam, hogy „de igazán nem hiányzik”, s miután megadta címemet a további pótlások érdekében, elmentem hálálkodó kézcsókjal elől.

Csemetke Jenő minden hónap elején pontosan megjelent a pótlásokért, karácsonykor hozott egy óraszíjat és a kislánya fényképét. Dedikálva.

Azután megszűnt a kenyérgyűjteményem, megszünt a számomra Csemetke is. De nem sokáig. Ha jól emlékszem, ötvennégy tavaszán fölkeresett és megkért, hogy szerezzek a kislányának egy lakkbetétes cipőcskét, mert ez a felesége egyetlen vágya.

Lejártam a lábamat térdig, megszereztem a lakkbetétes cipőcskét, Csemetke hálálkodott és megígérte, hogy imábolja foglaltja a nevemet, ugyan is — „köztünk maradjon” — ő imádkozik.

Ötvenhét tavaszán jelentkezett újra. Elmondta, hogy a társbérletje disszidált, s az retné megkapni a szobáját, vetélytárs, de az idén vi-Ez egyetlen vágya. Sima ügy, mondtam, de neki agyálvai voltak, kért-könyörgött, hogy intézsem el én. Elintéztem. Hála, imábolja foglaltja, óraszíj.

Ötvennyolc ószén csak úgy felugrott hozzám, mert ép-

pen arra írt. Megemlítettte, hogy a boldogságához csak egy kimustrált taxi hiányzik. Megszereztem neki. Hatvanegyben háromszobás öröklakásért kilincseltem neki az OTP-nél.

Hatvanháromban egy héten keresztül bizonygattam nekem, hogy mindennél jobb érv a népfrempolitikánk mellett, ha ő vásárolhat egy Moszkvicot. Különben, ha ezt nem intézem el, öngyilkos lesz.

Kijártam neki, ki én. Nem azért az óraszíjért, és imábolja foglaltja, hanem igenis politikából.

Hatvanegyben csak az hiányzott Csemetke Jenő „jó közérzetének”, hogy családostul Olaszországban turisztáskodhasson. Nem volt nehézem, kitöltöttem az úrlapjait és átvettem az óraszíjat, meg a kézcsókját.

Hatvanhatban telefonon föl hívtott és háborogva közölte velem, hogy miközben mi az újságokban a maszkekot irigyeljük, ő a hároméves Moszkvicával jár, holott már két éve befizetett egy újra. Elemi kötelességem lenne, hogy közbejárjak.

Mire közbejárásom — esetleg — eredménnyel végződhetett volna, Csemetkének „született” Belgiumban egy unokabátyja, aki küldött nekem egy kétszázhuszas Mercit. Kicsit bántott a belgiumi retné megkapni a szobáját, de az idén vi-gasztalódtam, mert a múlt hónapban Csemetke közölte velem, hogy tökéletes boldogságához csupán egy telek hiányzik a Duna-kanyarban.

Most éppen a Duna-kanyari parcellázáshoz keresem az ősszekötötést.